

Степанюк, Марія. Коли він приїжджав, усе ставало кольоровим": Михайло Грицюк про свого дядька Івана Миколайчука [Електрон. ресурс] // РБК-Україна [сайт]. – Київ, 2007-2026. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/culture/muzey-ivana-mikolaychuka-u-chortoriji-istoriya-spogadi-cikavi-fakti-315601> - Дата публікації: 16.06.2026. – Дата перегляду: 23.06.2026.

Коли він приїжджав, усе ставало кольоровим": Михайло Грицюк про свого дядька Івана Миколайчука

ФОТО: МИХАЙЛО КРИЛЮК

*За майже 40 кілометрів від Чернівців розташоване село Чорторія, звідки родом видатний український актор та кінорежисер **Іван Миколайчук**. Саме тут він провів своє дитинство, після чого вирушив на навчання до Чернівців, а пізніше потрапив до Києва.*

*Із 1991 року у Чорторії функціонує музей-садиба імені Івана Миколайчука. Будівлю відновили за старими ескізами та світлинами. Спершу музеєм опікувалася матір Івана Миколайчука, а з 2013 року – його племінник **Михайло Грицюк**, син найстаршої сестри актора Фрозини Грицюк.*

*Журналістка **Марія Степанюк** спеціально для **УП.Культура** з'їздила у Чорторію, де зустрілася з паном Михайлом Грицюком. Племінник митця не лише понад десять років опікується музеєм, а й зберігає особисті спогади про свого знаменитого родича. Він розповів про дитинство поруч з Іваном Миколайчуком, історію створення музею-садиби, знайомство актора із **Сергієм Параджановим**, роботу Миколайчука з дітьми з порушеннями слуху та про те, як пам'ять про одного з найвидатніших українських кіномитців живе у Чорторії сьогодні.*

*Цей текст публікується з нагоди кінофестивалю **Миколайчук OPEN**, який проходить з 13 до 20 червня у Чернівцях. Родина Миколайчука є друзями фестивалю.*

Історія автентичної хати та створення музею

Історія розпочалася у 1986 році. Це автентична родинна хата Миколайчуків, вона саме такою й була. Але в ній уже ніхто не жив, її використовували як сарай – тримали дрова, сіно. Хата була крита соломною, стріха затікала, тож не було сенсу там щось тримати.

Мій брат Юрко ту хату розвалив. Я тоді поїхав у Київ. Приходжу й кажу: "Іване, Юрко хату розвалив". А Іван каже: "Ну, та мама тепер буде мати трохи більшого городу". Бо колись комуністи забрали у них поле. Але потім сказав: "Я не уявляю собі, як я приїду і хати нема". Він вже й не побачив цієї розваленної хати, бо помер наступного, 1987 року. Останній рік уже не їздив додому, бо хворів на рак.

Хата-музей Івана Миколайчука у Чорторії ФОТО: МИХАЙЛО КРИЛЮК

Покійна мама Івана прожила повні 90 років. Пережила його на 18 років. Ще п'ятеро своїх дітей поховала. Батько Івана помер у 56 років

від раку. І всі хлопці, які генетично вдалися в батькову лінію, жили мало. А от моя мама вдалася генетично до лінії матері.

Після смерті Івана мама три роки орала тут город, аж поки у 1990 році сюди не прийшла ціла делегація: перший секретар обкому партії, представники краєзнавчого музею, голова колгоспу. Головною ентузіасткою була Євдокія Євгенівна. Вона ще хотіла відкрити музей фільму "Білий птах з чорною ознакою" у Розтоках, де були знімання. Але так сталося, що вона рано померла.

Оскільки у Верховині вже був музей "Тіней забутих предків", делегація вирішила будувати музей Івана тут, у Чорторії. Мама спершу бідкалася: "Я ж тут город тримаю!". Але сільська рада сказала: "Ми вам дамо вниз, бачите, там, де сінокос вже скошили". Там вони й дали, а цю землю виділили під музей.

Спогади про Івана Миколайчука

Яким я пам'ятаю Івана? От, наприклад, будні – це чорно-біле, а коли приїжджав Іван, – це вже в кольорі було, бо для мене це свято. Пам'ятаю, колись мені матроску подарував, машинку з причепом, в той час! Він, як приїжджав, завжди привозив нам такі жерстяні коробочки – там льодяники були. Для нас головне було не так ті льодяники, як сама коробочка – ви просто не уявляєте.

Брав мене два рази у Чернівці. Вони з Марією (*дружина Івана – прим. авт.*) йдуть попереду, а я ззаду. А я побачив, як кіт у під'їзд побіг, а я за ним – хотів зловити. Вони повернулися – дитини нема. Взяли ж під відповідальність! Іван такий переляканий був, аж потім сварився.

"От, наприклад, будні – це чорно-біле, а коли приїжджав Іван, – це вже в кольорі було, бо для мене це свято"

ФОТО: МИХАЙЛО КРИЛЮК

Мені повезло десь, бо, коли вчився в київському університеті, то жив у Івана. З ним були дуже близькі. Він мене любив, бо брати вчитися не хотіли йти, а я учився. І з Іваном їздили на зйомки, могли там сперечатися — ну, як сперечатися? Там щось радитися. Або він каже: "А ну, прочитай, як ти думаєш, твоя думка".

"Іванку, йди у кіно, там твоє місце"

Це ж знімали вони тоді в Києві під відкритим небом, і я теж їздив. У Переяслав-Хмельницький, потім у Халип'я ми їздили, там часто зйомки були. Це село під Києвом. Іван хотів тоді купити там хату за 800 рублів. Але важко було оформити. Там ще колись Микола Бажан збирав творчу молодь. І була Ліна Костенко.

Знаєте такий вірш Ліни Костенко "Незнятий кадр незіграної ролі"? Вона написала його Іванові Миколайчуку, коли йому не давали нічого робити. Вони прийшли у Халип'ю, а воно все заросло бур'янами. Іван десь побачив косу, принаточив її і покосив. І вона написала цей вірш – "Іван косив у Халип'ї траву". І Ліна Костенко через той вірш каже: "Іванку, йди у кіно, там твоє місце".

А коли він у театрі працював, то щоб мати якусь копійку в Чернівцях, викладав поруч у школі для глухонімих діток. Він вивчив мову жестів і вів там танцювальну групу. Коли вони виступали на змаганнях, а журі дізнавались, що діти не чують, а так танцюють – місця брали.

ФОТО: МИХАЙЛО КРИЛЮК

Іван казав: "Для мене це була велика практика. Бо діти не чують, це все міміка". Пройшли роки, і вже Юрій Ілленко розказував, як вони були на зйомках у Сосниці, на батьківщині

Довженка. Там теж була школа для глухонімих діток. Перед цим до них підходив якийсь італійський чи іспанський журналіст, щось спитав, і Іван йому відповів. Ми тут близько з румунами, то пару слів знаємо, а журналіст подумав, що Іван іспанською балакає.

І тут же Іван підходить до цих глухонімих дітей – а вони між собою жестами показують: "Дивись, артист Іван Миколайчук!". Іван підійшов: "Хлопці, як справи?", – і розмовляв з ними мовою жестів. Ілленко казав: "Дивився, думаю, чи це наяву?" Ті очі, як вони загорілися, що така людина заговорила їхньою мовою. У мене тоді склалося враження, що Іван взагалі всі мови світу знає.

Знайомства, яке змінило український кінематограф

Іван учився на другому курсі. Їхній курс вів Віктор Іларіонович Івченко. Так як це був перший випуск у 1961-му році, то він хотів, щоб якомога більше з цих студентів вибілося в люди. До речі, це досить успішний курс:

Миколайчук, Борис Брундуков, Раїса Недашківська, Валерій Бессараб.

Він підійшов до Параджанова, який збирався на зйомки в Карпати, і сказав: "Ти їдеш в Карпати, а в мене тут цікавий хлопець з тих країв". А Параджанов казав, що не мали наміру брати Миколайчука, бо був затверджений Геннадій

Юхтін з Москви, його друг. Але йому було незручно відмовити Івченку. Та й сказав, хай приходить на студію.

Племінник Івана Миколайчука Михайло
Грицюк

ФОТО: МИХАЙЛО КРИЛЮК

Коли Іван прийшов, йому треба було зіграти епізод, де Марічка втопилася. Параджанов гукнув оператора Юрія Ілленка й сказав: "Юро, зніми його на 'американку'" (*на кіносленгу – це зйомка вхолосту, без плівки – прим. авт.*). А сам пішов. Іван думав, що Параджанов буде дивитися, як він грає.

Розказував, що там впав на коліна, щось почав грати. Ілленко сказав: "Так, стоп, зйомка". Та й пішов шукати Параджанова, якому сказав: "Сергію, вертайся, це щось неймовірне, це диво!". Параджанов подивився й закричав: "Еврика! Еврика!" Ну, що він відкрив для себе Миколайчука. Потім вже художня рада кіностудії і відділ кіно при ЦК Компартії затвердили. Хоча на студії обурювалися: "Навіщо ви берете пацана з другого курсу? Він же завалить картину!". Але Параджанов мав феноменальний рентген людських душ. Він одразу відчув, що перед ним не просто студент, а людина зі своїм глибоким світоглядом, яка достеменно знає автентичне гуцульське життя, побут і традиції.

Музейне життя: відвідувачі з усього світу

На перші річниці, 15 червня, автобус із Києва приїжджав: Степанков, Роговцева, Ніла Крюкова, Ніна Матвієнко, Ступка, Осика, Сердюк. Ми сідали за столи прямо в дворі, йшла жвава дискусія, згадували історії, зйомки "Пропалої грамоти", улюблені Іванові пісні. Як в сімейному колі то було. І мені це подобалося набагато більше, ніж пізніші офіційні ювілеї на тисячі людей.

ФОТО: МИХАЙЛО КРИЛЮК

Я був в оргкомітеті й одразу казав: "Не дай Боже, ви будете змушувати вчителів чи лікарів йти на свята". Іван цього терпіти не міг. Буде п'ять чоловік, значить п'ять, які знали й любили Івана. А це радянське дописувати для звітності не потрібно. Моя мама колись завідувала музеєм і теж постійно щось дописувала. Я їй казав: "Ну що ви таке радянське пишете? Радянська влада у вас усе забрала, а з вас так і не вийшла".

Музей відвідувало приблизно 5 тис. людей на рік, без урахувань 15 червня, там може бути тисяча-дві. Я кажу саме про фіксованих, бо записую. Це десь приблизно як у музеї Володимира Івасюка. Але там штат дев'ять чоловік, бо

він має державний статус, а я – громадський директор. Тому інколи жартую, вітаючи своїх: "Вас вітає адміністрація музею Івана Миколайчука в особі голови, його заступника, хранителя фондів, екскурсовода, прибиральника, касира та двірника".

ФОТО: МИХАЙЛО КРИЛЮК

У залі сідає щонайбільше 25 людей, коли приїздить великий автобус на 50 чоловік – решта стоїть на вулиці. Я відчиняю вікна й двері, говорю голосно, і люди слухають, бо їм цікаво. Я ж з Іваном жив, усіх його друзів бачив, тому знаю багато ексклюзивної інформації про Яковченка, Брундукова, Осику, його близького друга Леоніда Бикова. Це музей усіх континентів: якось за тиждень у нас були відвідувачі з Торонто та американського штату Алабама. Був навіть учасник антарктичної експедиції, тож я жартую, що в нас представлена й Антарктида. Були з Харкова, Одеси, Миколаєва та Дніпра. Хоч зараз через війну людям і не до того, але відвідувачі продовжують приїздити.

Екскурсія як кіно

А мрія моя така. Приїжджає екскурсія, і я включаю марш із "Білого птаха...". Ви бачили? Коли цей фільм вийшов, у Європі говорили: хто три рази його не бачив, той не переймається справами України. Таку рекламу пустили, і це дійсно так. Тож почати з маршу, далі відвідувачі заходять до зали, де на 20 хвилин вмикається попури з найкращих кінокадрів Івана. А далі я веду екскурсію: фотографії на великому екрані, щоб це була повноцінна екскурсія. І от коли люди вже виходять із зали, гучно лунає "Козацький марш". До речі, фільм "Пропала грамота" був заборонений. Дивіться, закінчувався він у кінотеатрі. Пише "Кінець фільму", екран темний, але плівка ще крутилася. Це вони спеціально так робили. І продовжується "Козацький марш". Я ніколи не забуду, як з кінотеатру виходив під "Козацький марш". Тому вже тут я хочу завершувати свою екскурсію. Це така моя мрія.

ФОТО: МИХАЙЛО КРИЛЮК

У нас немає якогось фіксованого розкладу – прийти на екскурсію можна в будь-який день і час. Звісно, перед візитом обов'язково треба зателефонувати. Я живу поруч, тож буквально за 7–10 хвилин прибігаю і починаю розповідати.

Про "будь-який час" я, звісно, трохи прибільшую: о третій годині ночі після дискотеки до музею навряд чи варто йти, хоча найпізніша екскурсія в моїй

практиці закінчувалася десь близько опівночі. А от найраніша була нещодавно – о 7:30! Приїхали туристи з Миколаєва й попросили прийняти їх раніше, бо їм потрібно було встигнути повернутися додому до початку комендантської години.